

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΓΑΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΕΠΕΙΤ' ΑΠΟ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ

ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

Ἐκλείσαν εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ αὐτοχειριάστηκε ὁ Καρυωτάκης, καὶ λίγο ἔλειψε νὰ περάσει ἀσχολίαστη ἡ ἐπέτειος. Θάπρεπε νὰ πιστέψουμε, πὼς ὁ ποιητὴς τῶν «Νηπενθῶν» καὶ τῶν «Ἐλεγείων καὶ σατιρῶν» ἔπαψε νὰ ἔχει μιὰ θέση στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, πὼς ἄρχισε, σιγά-σιγά, νὰ βυθίζεται στὴ λήθη; Κι' ὅμως, ἡ λογοτεχνία μας χρωστᾷ σ' αὐτὸν ἕναν ὄρο, ποὺ ἐκφράζει μιὰ κατάσταση ψυχικὴ ἀπ' τὴν ὁποία πέρασε μιὰ ὀλόκληρη γενιά, κατάσταση πεισιθάνατης ἀπαισιοδοξίας, ποὺ σ' αὐτὸν ὀφείλει τὴν ποιητικὴ ἀποκρυστάλλωσή της. Ὁ «Καρυωτακισμὸς» ἀποτελεῖ ἤδη ἕνα κεφάλαιο τῆς νέας γραμματολογίας μας, ποὺ δὲ θὰ εἶχαμε κανένα δικαίωμα νὰ τὸ προσπεράσουμε, ἀν θέλουμε νὰ εἴμαστε δίκαιοι καὶ ἀκριβεῖς.

Ἐπικρατεῖ σὲ ὀρισμένους κύκλους τῶν γραμμάτων μας ἡ γνώμη νὰ θεωρεῖται ὁ Καρυωτακισμὸς σὰν τὸ σύμπτωμα μιᾶς ἀρρώστειας, ποὺ πέρασε πιά, ἀπὸ τὴν ὁποία γλυτώσαμε, δόξα τῷ Θεῷ, καὶ πρέπει νὰ εἴμαστε εὐχαριστημένοι. Πὼς πρέπει νὰ εἴμαστε ἐνθουσιασμένοι μάλιστα, ποὺ ὁ ξεπερασμένος Καρυωτακισμὸς παραχώρησε τὴ θέση του σὲ μιὰ καινούργια ποίηση, γεμάτην ὑγεία καὶ ὁμορφιά Ἑλληνικὴ. Μιὰ ποίηση ἰδιαίτερα, μέσ' ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ Αἶγαῖο, ἡ θάλασσά μας ποὺ ἀνακαλύψαμε, ὁ θαυματουργὸς πνεύμονάς μας, μᾶς στέλνει τὸ ρυθμικὸ κυματισμὸ του καὶ τὸ χάδι τῆς θεσπέσιας αὔρας του.

Θὰ θέλαμε νὰ μὴν ἔχουμε καμμιάν ἀντίρρηση σ' αὐτὲς τὶς ἀπόψεις, ποὺ στὰ τελευταῖα, θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς γεμίσουν ἀνακούφιση καὶ χαρὰ. Ἴδου ὅμως, ποὺ ἡ μοντέρνα αὐτὴ ποίηση, παρ' ὅλη τὴ λαμπρότητά της καὶ τὴν συχνὰ πρωτότυπὴ χάρη της, δὲ μπόρεσε νὰ μᾶς συγκλονίσει, νὰ πραγματοποιήσῃ μέσα μας τὶς ἐπιβλητικὲς ἐκείνες ἀνατροπές, ποὺ θὰ δικαιολογοῦσαν τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας της. Ἴσως, γιατί μᾶς ψυχραίνει ἡ ὑποψία, πὼς ἡ ποίηση αὐτὴ ἐκφράζει λιγότερο μιὰν ὑποκειμενικὴ ἀνάγκη, καὶ περισσότερο μιὰ προσπάθεια προσαρμογῆς στὴν Εὐρωπαϊκὴ μόδα. Προσπάθεια νόμιμη, ποὺ ἔδωσε ἀξιό-

λογους καρπούς, ἀλλὰ μέσα στὴν ὁποία ἡ ὑπόθεση τοῦ ἀτόμου φαίνεται νὰ παίζει ἕναν ἐντελῶς δευτερεύοντα ρόλο.

Καὶ ἴδου ἀκόμη, ὅτι ὁ Καρυωτάκης, περισσότερο ἀπὸ μιὰν ἀρρώστεια, μᾶς ἔδωσε μιὰ ποίηση, ποὺ μᾶς ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη. Ποὺ ἡ ἀλήθεια της πιστοποιεῖται ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ γεγονὸς, ὅτι μέσα σ' αὐτὴν παλεύει ἕνας ἄνθρωπος, σπαρταράει ἕνα ἄτομο. Ποίηση, δημιουργημένη ἀπὸ τὸν ἐκτυφλωτικὸ σπινθήρα μιᾶς σύγκρουσης ἀνάμεσα στ' ὄνειρο καὶ στὴν πραγματικότητα. Ἡ ἀδυναμία τοῦ Καρυωτάκη νὰ πλάσει ἕναν ξεχωριστὸν κόσμο, ἔξω ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν τρόπο τῶν ρομαντικῶν, τὸ ἀδιάκοπο σκόνταμά του πάνω στὶς τραχιεὲς πραγματικότητες τῆς ζωῆς, ποὺ τοῦ ὑπενθύμιζαν τὴ ματαιότητα τοῦ ὁνείρου γιὰ τὸ ὁποῖο εἶταν πλασμένος, —αὐτὸ εἶταν τὸ προσωπικὸ του δράμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναπήδησε ἡ ἐπίσης προσωπικὴ του ποίηση. Καὶ θὰ δοῦμε σ' αὐτὴν, τὴν τρομαχτικὴ ἀφομοιωτικὴ δύναμη, μὲ τὴν ὁποία προσαρμόζονται στὸν ἀτομικὸ σκοπὸ του, στοιχεῖα ἐκφραστικὰ, παρμένα ἀπὸ δίκους μας ἢ ξένους ποιητὲς. Ὁ Καρυωτάκης βρῆκε ἀπήχηση στὴν ψυχὴ τῆς σύγχρονης του νεότητος, γιατί ἀποτελοῦσε τὴν ἐκφραση τοῦ κεντρικοῦ της προβλήματος, γιατί ὁ νευρωτισμὸς του εἶταν τὸ γενικώτερο γνώρισμα μιᾶς ἐποχῆς, ποὺ δὲν ἤξερε τί γύρευε, καὶ ποὺ ἀδυνατοῦσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἀπογοήτευσή της ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ της.

Τὸ ἰδιαίτερο δίδαγμα, ποὺ μπορούμε, ἄλλη μιὰ φορά, ν' ἀρυσθοῦμε ἀπὸ τὴν περίπτωση Καρυωτάκη, εἶναι ὅτι ἄνθρωπος καὶ ἔργο μένουν πάντοτε ἀδιάσπαστα ἐνωμένα, ὅτι ἐπηρεάζονται ἀμοιβαῖα, σὲ τρόπο ποὺ ἡ ἀλήθεια τους νὰ μὴ μπορεῖ νὰ χωριστεῖ. Ἡ αὐτοκτονία τοῦ Καρυωτάκη ἐπιστεφάνωσε τὸ ἀπαισιόδοξο ἔργο του καὶ συγχρόνως τὸ πλούτισε μ' ἕνα βάθος ἀντιστροφῆς ἀνάλογο πρὸς τὸ μικρὸ του ὄγκο. Ἐνῶ, παράλληλα, θὰ μπορούσαμε νὰ σημειώσουμε πολλές περιπτώσεις ἔργων πλατύτατων, ποὺ φαίνονται, γιὰ μιὰ στιγμή, νὰ γοητεύουν τὴν ἐποχὴ τους, ἀλλὰ ποὺ τὸ πα-

ράδειγμα τῆς ζωῆς τῶν συγγραφέων τους τὰ ψευτίζει, τὰ κουφώνει ἐσωτερικά, τοὺς ἀφαιρεῖ κάθε πειστικότητα. Τὸ ἔργο τοῦ Καρυωτάκη εἶναι τὸ ἀπόσταγμα μιᾶς τυραννικῆς εὐαισθησίας, ποὺ ὀδηγοῦσε ἀνεκκλητὰ στὴν κατάλυση τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς.

Σήμερα, ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια καινούριας πείρας, ἡ γενεὰ ποὺ ἔζησε ἔντονα τὸν Καρυωτακισμό, αἰσθάνεται, ἄραγε, τὸν ἑαυτὸ τῆς ἐντελῶς ἀποξενωμένον ἀπὸ τὴν ποίηση ποὺ τὸν ἐξέφρασε; Τὸ ψυχικὸ τραῦμα ποὺ γεμίζει καὶ οὐσιαστικοποιεῖ αὐτὴ τὴν ποίηση, θεραπευμένο πιά, ἀδιάφορο μὲ ποιὸν τρόπο, κλείνει καὶ κάθε δρόμο ἐπιστροφῆς σ' αὐτήν; Κι' ἀκόμη, οἱ νεώτερες γενιές, εἶναι μοιραῖο ν' ἀδιαφορήσουν γιὰ τὸν Καρυωτάκη; Θὰ εἶταν λάθος νὰ πιστέψουμε, πῶς ἡ ποίηση ἔσβυσε, μαζί μὲ τὴν ἀρρώστεια ποὺ πέρασε. Οἱ στίχοι τοῦ Καρυωτάκη, ποὺ ἔχουν κατακτήσει μιὰ φορά τὴν ἀλήθεια τους, δὲ μποροῦν νὰ τὴν χάσουν, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίς σημερινές διαθέσεις μας νὰ τὴν χάσουν. Ἡ ποίηση τοῦ Λαμαρτίνου δὲν εἶταν ἐπίσης, στὸ βάθος, παρὰ μιὰ ἀρρώστεια. Τὸ ὅτι ὑπόφερε ἀπ' αὐτὴν μιὰ ἐποχὴ, ἀποτελεῖ ἀπόδειξη γνησιότητος, ὅσο καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀρρώστεια ὑπῆρξε πραγματικά.

Αὐτὸ ἐξηγεῖ, ὅτι μποροῦμε σήμερα νὰ εἴμαστε ἀπολογητὲς τῆς ποιήσεως τοῦ Καρυωτάκη, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι νοσταλγοῦμε μιὰ ἐπιστροφή στὸν Καρυωτακισμό, μιὰ ὑποτροπὴ τῆς ἀρρώστειας. Ὁ «Βέρθερος» μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ διαβάζεται καὶ σήμερα, χωρὶς νὰ προκαλεῖ αὐτοκτονίες. Τὸ πιὸ περίεργο ὅμως εἶναι, ὅτι ὁ Καρυωτάκης ἔγινε κάτι, ποὺ ὁ ἴδιος οὔτε τὸ θέλησε, οὔτε τὸ εἶχε σκεφτεῖ ποτέ: Ἀρχηγὸς Σχολῆς! Οἱ μαθητὲς του μπορεῖ νὰ ὑπῆρξαν κακοί—κι' ἀσφαλῶς, ἂν ὁ Καρυωτάκης μποροῦσε νὰ τοὺς δεῖ ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον, δὲ θᾶνωθε γι' αὐτοὺς καμμιὰ συμπάθεια. Μᾶλλον ἀγανάκτηση. Ἀλλὰ ὑπῆρξαν πάρα πολλοί, ἀναρίθμητοι. Τὸν ἐπανέλαβαν, κατὰ κόρον, γοητευμένοι ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἐξέφρασε τὸν πόνο του, ἀλλὰ κι' ἀπ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ συνέπεια μεταξὺ τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ζωῆς του. Εὐτυχῶς, κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν αὐτοκτόνησε. Ἐψέλλισαν μόνον τὸν πόνο του, ἐσκάλισαν μέσα τους τὸ δικό του τραῦμα. Ἀλλὰ τὸ ὅτι ὑπῆρξαν μιὰ φορά, εἶναι ἓνα γεγονός ποὺ δὲ μπορεῖ ν' ἀγνοηθεῖ, γεγονός ἐπιβεβαιωτικὸ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ποίηση, ὅσο, τούλάχιστον, καὶ ἡ αὐτοκτονία τοῦ ποιητῆ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ

1928-1948

Ἀκόμα δύο κριτικοὶ θυμῆθησαν πῶς συμπληρώθηκαν εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἔδωσε τέλος στὴ ζωὴ του ὁ Καρυωτάκης κ' ἔκαμαν τὸ μνημόσυνό του: ὁ κ. Κλέων Παράσχος στὴν «Καθημερινή» (1 Σεπτ.) κι ὁ κ. Πέτρος Χάρης στὴν «Ἐλευθερία» (5 Σεπτ.). Εἶχαν γράψει κ' οἱ δύο στὴ «Νέα Ἐστία» ἀμέσως ἔπειτ' ἀπὸ τὴν αὐτοκτονία του καὶ ἀργότερα. Ἀλλὰ στὰ σημερινὰ τους κείμενα φαίνεται ἡ ἀντοχὴ τοῦ ἔργου τοῦ Καρυωτάκη, καθὼς καὶ ἡ κριτικὴ τους πορεία μέσα σὲ εἴκοσι χρόνια. Ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ δίνουμε χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα.

Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ..

«Υπάρχει λοιπὸν μιὰ θετικὴ αἰσθητικὴ εἰσφορά στὴν ποίηση τοῦ Καρυωτάκη, μιὰ εἰσφορά ποὺ καὶ σήμερα, εἴκοσι χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του, διατηρεῖ τὴν ἀξία της. Δὲν λέω—δὲν πρέπει σήμερα πρὸ πάντων νὰ τὸ πῶ—ὅτι σὲ μιὰ ποίησι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει παρὰ ἡ αἰσθητικὴ εἰσφορά της μονάχα. Σὲ τελευταία ὅμως ἀνάλυσι, αὐτὴ κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἀπὸ μιὰ ποίησι ζητοῦμε νὰ μᾶς δώσῃ συγκίνησι ποιητικὴ. Ἄν μᾶς πλουτίζῃ καὶ σὰν ἀνθρώπους, ἂν δυναμώσῃ τὸν τόνο τῆς ψυχῆς μας ἂν μᾶς δίνῃ ἔξαρσι, πιστι σὲ τίς μεγάλες ἀξίες τῆς ζωῆς—ὅπως ἡ ποίησις τοῦ Σολωμοῦ ἢ τοῦ Κάλβου λ. χ.—τόσο τὸ καλύτερο. Ὁ Καρυωτάκης δὲν εἶχε αὐτὴ τὴ χάρι. Γεννήθηκε καὶ ἔζησε κάτω ἀπὸ τὸν «μαῦρον ἥλιο» τῆς ἀπαισιοδοξίας. Στοιχεῖο του ἦταν ὁ πόνος. Τὸν πόνο ὅμως αὐτὸν οὔτε στιγμή δὲν τὸν ψεύτισε· καὶ κατόρθωσε νὰ τὸν μετουσιώσῃ σὲ κάτι ποὺ δίνει σὲ μᾶς τοὺς ἄλλους χαρὰ».

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

«Γιὰ δέκα τουλάχιστον χρόνια εἶχε ἡ διάθεσή του μιὰν ὀρατὴ, μιὰν αἰσθητὴ προέκταση στοὺς νεωτέρους του, τόση ποὺ σπάνια σημειώθηκε στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Τοῦτο, βέβαια, δείχνει πόσο ἰδιότυπη καὶ ἰσχυρὴ ποιητικὴ φυσιογνωμία ἦταν ὁ Καρυωτάκης. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐπίδραση, αὐτὸς ὁ «Καρυωτακισμός», ποὺ τόσο ἐλέγχθηκε ἀργότερα, ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ μιὰ ποιητικὴ σχολή. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ χαρακτηριστικὲς φωνές τοῦ μεσοπολέμου. Κι ὅσοι δὲν εἶδαν ἔτσι τὸν Καρυωτάκη καὶ τὴν ἐπίδρασή του, ἄφησαν νὰ τοὺς ξεφύγει ἓνα πολύτιμο ντοκουμέντο.»

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ